

MİLLÎ DEĞERLERİN AKTARIMINDA TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTAPLARININ YERİ: YÜRÜRLÜKTEKİ KİTAPLAR ÜZERİNE BİR İÇERİK ANALİZİ¹

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Fatih VEYİS²

1 Bu çalışma Ders Kitapları Uluslararası Sempozyumu 2018'de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

2 Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı, fatih.veys@atauni.edu.tr, ORCID ID: 0000 0002 4874 7643.

Geliş Tarihi: 07.08.2018 Kabul Tarihi: 07.11.2018

Öz: Millet olmanın en önemli unsurunun dil olduğu hususu, şüphesiz birçok önemli şahsiyet ve düşünür tarafından dile getirilmiştir. Dil vasıtasıyla sağlanan millet olma bilinci, kültür ile ayakta kalmış ve değerler vasıtasıyla korunmuştur. Millete ait değerler ise millî değerler olarak isimlendirilmiş ve ait olduğu milleti temsil eden unsurlar olmuştur. Atatürk'ün, I. Maarif Kongresi'nin açılış konuşmasında dile getirdiği; "Millet aynı kültürden insanların oluşturduğu toplumdur. Demek ki millî kültür bir devleti ayakta tutan unsurların en önemlisidir." anlayışı millî değerlerin ve kültürün önemini ortaya koymaktadır. Millî değerler arasında olan vatan sevgisi, devlet sevgisi, bayrak sevgisi, İstiklal Marşı sevgisi, istiklal anlayışı, bağımsızlık düşüncesi, millî tarih anlayışı gibi değerlerin gelecek nesillere aktarılması, eğitim öğretim ortamlarıyla mümkün olacaktır. Bu değerlerin Türk millî kültürü ve tarihinin temel yansıtıcıları olan Türk dili ve edebiyatı ürünleri vasıtasıyla aktarılması eğitimin uzak, genel ve özel hedefleri bağlamında değerlendirilmektedir. Bu çalışma ile millî değerleri barındıran ve aktarma işlevi üstlenen edebî ürünlerin, 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı'nda liselerde okutulan ders kitaplarında ne düzeyde yer aldığı ortaya konulması amaçlanmaktadır. Çalışma, ilgili ders kitaplarında yer alan kurmaca ve öğretici metinlerin doküman analizi yoluyla incelenmesine dayanmaktadır. Çalışma sonunda, Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında yer verilen ve en fazla tekrar eden millî değer vatan sevgisi olduğu, diğer millî değerlere ise daha az yer verildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Millî Değerler, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi, Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı

THE PLACE OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE SCHOOLBOOKS IN NATIONAL VALUES TRANSFERRING: AN ANALYZE ON ACTUAL BOOKS

Abstract:

The most important element of being a nation is the language, which is undoubtedly mentioned by many important figures and thinkers. The consciousness of being a nation provided by language has been preserved by culture and protected by values. The values belonging to the nation were called national values and they represented the nation they belonged to. Atatürk's speech in the opening speech of the First Education Congress; Dur The nation is a society of people from the same culture. That is, national culture is the most important of the elements that maintain a state. Id The understanding shows the importance of national values and culture. National values, love of the country, love of the state, love of the flag, independence of the anthem, independence, the idea of independence, national history, such as the transfer of values to future generations will be possible with educational environments. The transfer of these values through Turkish language and literature products, which are the main reflectors of Turkish national culture and history, are evaluated in the context of the distant, general and specific objectives of education. With this work; The aim of this course is to determine the level of literary products that contain national values and transfer functions in the textbooks of high schools in the academic year 2017-2018. The study is based on document analysis of the fiction and instructional texts in the related textbooks. At the end of the study, it is seen that the national value which is included in the textbooks of Turkish language and literature and which is the most repetitive one is homeland love and the other national values are given less space.

Key words: National Values, Turkish Language and Literature Teaching, Turkish Language and Literature Textbook

Giriş

Dil, millet olma bilincini oluşturan ve bu bilinci ayakta tutan en önemli vasıttır. Edebiyat ise dil vasıtasıyla gerçekleştirilen güzel sanat etkinliklerinin tümü olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda "Yazar ve şairin dili veya kaleminden çıkan ve estetik değere hâiz olan eserlere 'edebiyat'; bu kişilerin icra ettikleri sanata da 'edebiyat sanatı' denir." (Çeşli, 2006, 76). Yazarların ve şairlerin ortaya koyduğu dil ve edebiyat

ürünleri sadece estetik değil, vücuda geldiği topluma ait daha birçok unsuru da bünyesinde barındırır. Türk dili ve edebiyatı, Türk milletinin geçmişine münhasır her türlü kültürel, tarihsel, siyasal, toplumsal *vb.* öğeleri ve özellikleri içinde barındıran, tüm bu maddi ve manevi birikimin gelecek nesillere aktarılmasında köprü vazifesi gören önemli bir alan ve araçtır. Türk dili ve edebiyatı eğitimi ise bahse konu olan tüm bu özelliklerin edebiyat ürünleri vasıtasıyla aktarılması esasına dayanan bir disiplin olarak görülmektedir. Çetişli (2011, 346) edebiyat eğitimi; “Farklı yaş ve düzeylerdeki insanların arzu edilen birikim, nitelik ve yeteneklere sahip olabilmeleri için edebiyat sanatı sınırları içinde kalan eserlerden yola çıkılarak yapılan bir tür eğitim ve öğretim faaliyeti” şeklinde tanımlamıştır. Atatürk ise edebiyatın önemini şu sözlerle açıklamıştır: “Edebiyat, Türk çocuğuna dünyayı ve insanlığı anlatmak; ona analiz ve sentez kabiliyeti vermek; Türk çocuğunu bir üslup sahibi etmek; çocuğa bütün bu nitelikleri ve yetenekleri vererek, onu, mensup olduğu milleti yükseltebilecek şekilde yetiştirmek içindir.” (Palazoğlu, 1996, 484). Edebiyat başlı başına eğitim aracıdır ve eğitimin adıdır. “Edebiyatın temel işlevlerinden biri, eğitme, insan kişiliğini değiştirme ve geliştirmedir. Bu işlevine duyguları geliştirme, duyarlık kazandırma duygu ve düşünce arasında sağlıklı bir denge kurma da denebilir. Çünkü insanlığına sevmeyi, acımayı, güzellikler karşısında heyecanlanmayı öğretmede, edebiyat önemli bir görev üstlenir. Kişiyi, sığlıktan, bencillikten ve onun doğurduğu yalnızlıktan kurtarır” (Kavcar, 1999, 5). Milletler kendilerini en iyi edebiyat ile ifade ederler. Duygular, düşünceler ve hayaller, kendilerine en uygun ifade şekillerini edebî eserlerde bulurlar. Edebiyat en derin, en yüksek ve en kuvvetli ifade şeklidir. Edebiyatın insanın şahsiyetini geliştirici bir etkisi vardır (Kaplan, 2000, 162). Bu yönüyle eğitici ve geliştirici işlevinin yanında, toplum ve millet inşasında da önemli bir görev üstlendiğini söyleyebiliriz. “Türk edebiyatında Yunus Emre, birçok şiirini ve *Risaletü'n-Nushiyye* (Öğüt Kitabı) adlı eserini, Mevlânâ *Mesnevi'sini*, Nabi *Hayriyye'sini*, Namık Kemal tiyatro eserlerinin çoğunu, Ahmet Mithat romanlarını, Tefik Fikret *Halûk'un Defteri* ve *Şermin* adlı eserlerini, Mehmet Âkif *Safahat'ını*, Hüseyin Rahmi romanlarını ve daha pek çok şair ve yazar, eserlerini hep insanlara nasıl yaşanılması, nelere değer verilmesi gerektiğini öğretmek amacıyla yazmışlardır.” (Kavcar, 1999, 3).

Edebî eser, değerlerin öğretilmesinde ve gelecek nesillere aktarılmasında vasıta görevi üstlenir. Bir millete ait değerlerin metinler vasıtasıyla öğretilebileceği en özgün yolun edebiyat olduğunu söyleyebiliriz. Bireyler toplumsal kurallar, gelenekler ve görenekler yoluyla iyiyi - kötüyü ve doğruyu - yanlış ayırmayı; kendi ahlak ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenirler (Beill, 2003, 14). İşte bu ölçü, değer ve kanaatlerin oluşumunu sağlar. Değerlerin tasnifi ise birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Rokeach (1973, 28) değerleri gaye ve vasıta değerler şeklinde sınıflarken; Schwartz hazırlık, uyarılma, öz yönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma, güvenlik, güç ve başarı olarak ele almıştır (Köylü, 2016, 43). Ülken (1965, 6) değerleri içkin değerler, aşkın değerler ve normatif değerler şeklinde tasnif etmiştir. Değer sınıflamasıyla ilgili bir diğer önemli çalışma Spanger'e

aittir. Spanger 1928 yılında yaptığı sınıflamada değerleri estetik, teorik, iktisadi, siyasi, sosyal ve dinî olmak üzere altı temel grupta toplamıştır (Ulusoy ve Dilmaç, 2015, 24). Güngör ise bu sınıflamaya ahlaki değerleri de ekleyerek değerler konusunda farklı bir yaklaşım ortaya koymuştur. Evin ve Kafadar (akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2015, 28) ise yaptıkları sınıflamada değerleri ulusal ve evrensel olarak ele almışlar; ulusal değerleri vatan, millet, devlet, ordu, marş ve bayrak gibi ulusal simgeler, evrensel değerler ise demokrasi, insan hak ve özgürlükleri, uygarlık, barış, eşitlik, bilim ve bilimsel düşünce, sanat ve çevre duyarlılığı olarak tanımlamışlardır. Evin ve Kafadar'ın ulusal olarak adlandırdıkları değerler, bir millete ait ortak kanaatler olarak değerlendirilebilir. Millet olma bilinci ile edinilmiş tüm ortak duygu ve düşünceler millî değerler olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada ölçüt olarak belirlediğimiz vatan sevgisi, bayrak sevgisi, devlet sevgisi, marş sevgisi, istiklal anlayışı, millî tarih anlayışı gibi vatanî duygu ve düşüncelerden beslenen anlayışları millî değerler olarak ele alabiliriz.

Tarihî kaynaklara bakıldığında köklü bir geçmişi bulunan, sözlü ve yazılı olmak üzere birçok destana sahip Türk Milleti, bu muvaffakiyetini sahip olduğu değerleri vasıtasıyla sağlamıştır. Dil ve edebiyat; bir milletin tarihî, kültürel ve değersel belleğidir. Bu belleğin varlığını devam ettirmesi ve değerlerini yaşatması geleceğe aktarım ile gerçekleşebilir. Bu aktarım yollarından biri ve belki de en önemlisi olan dil ve edebiyat, değer öğretiminde, özellikle millî değerlerin öğretiminde etkili bir araç olarak kullanılmalıdır. Buradan hareketle Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programı (2018, 6) incelendiğinde değerler, “kök değerler” olarak ele alınmış; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik şeklinde tasnif edilmiştir. Bu değerlerin, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerlerle hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınacağı programda bahsedilmiştir.

Bu çalışmada; Türk millî değerlerini barındıran ve aktarma işlevi üstlenen edebî ürünlerin, 2017-2018 eğitim öğretim yılında liselerde okutulan ders kitaplarında ne düzeyde yer aldığı araştırılması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma, kavram oluşturmayı temel alan bir anlayışıyla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır. Doküman incelemesi ise, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırma, doküman incelemenin (1) dokümanlara ulaşma, (2) orijinalliğin kontrol edilmesi, (3) dokümanların anlaşılması, (4) verinin analiz edilmesi ve (5) verinin kullanılması (akt. Yıldırım ve Şimşek, 2008, 193) aşamalarına uygun olarak yürütülmüştür.

Bu kapsamda, 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı'nda liselerde okutulan ders kitapları millî değerler bakımından içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırma kapsamında aşağıdaki ders kitapları incelenmiştir.

- Yücel, İ., Türkyılmaz, M. ve Sağır, S. (2017). *9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı*. Ankara: MEB.
- Başaran Yılmaz, A. H. (2017). *10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı*. Ankara: Biryay.
- Yıldırım, C. (2017). *11. Sınıf Türk Edebiyatı*. Ankara: Lider Yayıncılık.
- Ateş, M. ve Oktay, M. (2017). *12. Sınıf Türk Edebiyatı*. Ankara: Ekoyay.

Bulgular

Araştırma kapsamında ders kitaplarında yer alan metinlerin tamamı incelenerek şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo I. Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Dağılımı

	9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı	10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı	11. Sınıf Türk Edebiyatı	12. Sınıf Türk Edebiyatı	Toplam
Anlatma Esasına Dayalı Metinler	15	16	7	8	46
Gösterme Esasına Dayalı Metinler	5	5	3	2	15
Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler	38	20	26	44	128
Öğretici Metinler	10	21	9	4	44

Çalışmada anlatma esasına dayalı 46, gösterme esasına dayalı 15, coşku ve heyecanı dile getiren 128 ve öğretici metinlerden ise 44 metin incelenerek millî değerlere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo II. 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Millî Değerler

Millî Değerler	f
Vatan Sevgisi	11
Millet Sevgisi	4
Devlet Sevgisi	4
Bayrak Sevgisi	2
Dil Sevgisi	1
İstiklal Marşı Sevgisi	-
İstiklal Anlayışı	4
Millî geçmiş anlayışı	1

Tablo II incelendiğinde 9. Sınıf ders kitabında en fazla tekrar eden değer vatan sevgisi değeri olduğu görülmüştür. Vatan sevgisi değeri yoğun olarak verilmiş, bunu millet sevgisi, devlet sevgisi, istiklal anlayışı, bayrak sevgisi ve dil sevgisi değerleri takip etmiştir. Ders kitabı incelendiğinde bahse konu olan bu üç değer yoğun olarak işlenmiş ve çoğunlukla coşku ve heyecanı dile getiren metinler (şiirler) vasıtasıyla aktarılmıştır. Marş sevgisi, bağımsızlık düşüncesi ve millî geçmiş anlayışı değerlerine ise 9. Sınıf ders kitabında rastlanmamıştır.

Tablo III. 9 Sınıf Ders Kitabında Millî Değerlerin Yer Aldığı Metinler

Eser	Yazarı	Tür
Forsa	Ömer Seyfettin	Hikâye
Küçük Ağa	Tarık Buğra	Roman
Gemiciler	Enis Behiç Koryürek	Şiir
Akıncı	Yahya Kemal	Şiir
Ahlak	Ziya Gökalp	Şiir
Korkma!	Mehmet Akif Ersoy	Şiir
Lisan	Ziya Gökalp	Şiir
Bizim Türkümüz	Bekir Sıtkı Erdoğan	Şiir
Anadolu'da Bahar	Abdurrahim Karakoç	Şiir
Uçun Kuşlar	Rıza Tevfik Bölükbaşı	Şiir
Bu Vatan Kimin?	Orhan Şaik Gökyay	Şiir

Tablo III incelendiğinde 9. sınıf ders kitabında millî değerlerin aktarımında yararlanılan metinler arasında hikâye türünde bir, roman türünde bir, şiir türünde ise dokuz eserden faydalanılmıştır. İlgili ders kitabında millî değerlerin aktarımında diğer yazın türlerinden faydalanılmadığı görülmüştür. Millî değerlerin aktarımında en fazla kullanılan türün ise şiir olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Dokuzuncu sınıf ders kitabında geçen ilgili metinler incelendiğinde, Ömer Seyfettin'in *Forsa* adlı hikâyesinde geçen ihtiyar Türk forsasının; "Öldükten sonra dirileceğime nasıl inanıyorsam, öyle inanıyorum, elli yıl tutsaklıktan sonra da ülkeme kavuşacağıma öyle inanıyorum!"(s. 43) sözlerinin vatan sevgisi ve istiklal anlayışına işaret ettiğini söyleyebiliriz. Yine aynı metinde geçen "İhtiyar, kafasını kaldırdı, göğsünü kabarttı, daha bir gençleşmiş gibiydi. Bayrağı işaret ederek: -Şehit olursam bunu üzerime örtün! Vatan, al bayrağın dalgalandığı yer değil midir? dedi." (s. 45) cümleleri de vatan ve bayrak sevgisine örnek olarak verilebilir.

Enis Behiç Koryürek'in *Gemiciler* şiirinde bayrak sevgisinin;

"Güneşlerde parlayan bu yeşil su.

Bayrağımız yeşil sular ateşidir.

Biz bayrağın fedaisi sayısız Türk genciyiz.

Biz hilale şan arayan korku bilmez gemiciyiz." (s. 95) dizeleriyle; yurt sevgisinin ise,

"Çal sazını kalenderce yiğit kardeş!

Nağmelerin yorulmayan dalgalardan bahtiyar.

Gönderelim bu ahengi o sevgili yurda kadar..." (s. 95) dizeleriyle ifade edildiğini söyleyebiliriz.

Yine aynı üniteye geçen, Yahya Kemal Beyatlı'nın *Akıncı* şiirinde;

"Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik,

Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik!" (s. 98) dizeleriyle Balkan fetihlerine işaret edilmektedir.

Ziya Gökalp'in vatan ve millet sevgisini ifade ettiği dizeleri aşağıdaki gibidir:

"Hak milletin, şan onun,

Gövde senin, can onun,

Sen öl ki o yaşasın;

Dökülecek kan onun." (s. 99)

Milli Değerlerin Aktarımında Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Yeri: Yürürlükte...

Tarik Buğra'nın *Küçük Ağa* adlı eserinde geçen; "Fakat İstanbullu hoca bu yolu tutmamış, nefsinin değil vatanını düşünmüştü. Buna en parlak ve en değerli ifadesi ile 'nefsini feda etmişti', demek gerekirdi. (...) Küçük Ağa hayatı çapındaki bu karardan hiçbir şey beklemiyordu, bekleyemezdi.(...) Umduğu en büyük şeref, en parlak kazanç gazilikti, şehadetti." (s. 165) cümleleri de vatan sevgisini ifade etmektedir.

Ders kitabında yer alan Abdurrahim Karakoç'un *Anadolu'da Bahar* adlı şiirde geçen;

"İlkbaharı geldi Anadolu'nun

Silifke'de çiçek açtı nar şimdi

Her tarafı yeşillendi Bolu'nun

Sultandağı benek benek kar şimdi." (s. 104) dizeleri ile Rıza Tevfik Bölükbaşı'dan kitaba alınan *Uçun Kuşlar* şiirinin;

"Uçun kuşlar, uçun doğduğum yere;

Şimdi dağlarında mor sümbül vardır.

Ormanlar koynunda bir serin dere,

Dikenler içinde sarı gül vardır." (s. 105) dizeleri vatan ve memleket sevgisine örnek olarak verilebilir.

İlgili kitapta geçen Mehmet Âkif Ersoy'un;

"Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz;

Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz, yürürüz!

Düşer mi tek taşı, sandın, harım-i nâmûsun?

Meğerki harbe giren son nefer şehîd olsun." (s. 101) dizeleri de istiklal anlayışını örneklemektedir.

Ziya Gökalp'in *Lisan* şiirinde geçen;

"Güzel dil Türkçe bize,

Başka dil, gece bize.

İstanbul konuşması

En saf, en ince bize." (s. 101) dizeleri de dil sevgisinin ifade edildiği en güzel örneklerden biridir.

Bekir Sıtkı Erdoğan'a ait *Bizim Türkümüz* şiirinin;

"Atlarımız, aldan, kırdan, yağızdan,

Akıncılar kopmuş, gelmiş Oğuz'dan...

Küçüklü büyüklü hep bir ağızdan,

Evrence söylenir türkümüz bizim." (s.103) dizeleri de millet sevgisine örnek gösterilebilir.

Vatan sevgisinin ele alındığı ve bu konuyu işleyen en güzel örneklerden biri olduğunu söyleyebileceğimiz, Orhan Şaik Gökyay'ın *Bu Vatan Kimin?* adlı şiirini de ilgili ders kitabında görmekteyiz. Bu şiirin;

"Bu vatan toprağın kara bağrında

Sıradağlar gibi duranlarındır.

Bir tarih boyunca onun uğrunda

Kendini tarihe verenlerindir.

Tarihin dilinden düşmez bu destan

Nehirler gazidir dağlar kahraman

Her taşı yakut olan bu vatan

Can verme sırrına erenlerindir." (s. 117) dörtlüklerinde vatan sevgisi ve millî geçmiş anlayışı ifade edilmektedir.

Tablo IV. 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Millî Değerler

Millî Değerler	f
Vatan Sevgisi	6
Millet Sevgisi	2
Devlet Sevgisi	-
Bayrak Sevgisi	2
Dil Sevgisi	-
İstiklal Marşı Sevgisi	-
İstiklal Anlayışı	2
Millî geçmiş anlayışı	2

Tablo IV incelendiğinde 10. Sınıf ders kitabında en fazla tekrar eden değer vatan sevgisi değeri olduğu görülmüştür. 10. Sınıf ders kitabında aktarılan değerler de çoğunlukla anlatma esasına bağlı metinler aracılığıyla verilmiştir.

Tablo V. 10 Sınıf Ders Kitabında Millî Değerlerin Yer Aldığı Eserler

Eser	Yazarı	Tür
Forsa	Ömer Seyfettin	Hikâye
Yemen Türküsü	Anonim	Türkü
Battalname'den	Seyyit Battal Gazi (Haz. Mustafa Özçelik)	Destan
Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı'ndan	Gülten Akin	Destan
Ateşten Gömlek	Halide Edip Adıvar	Roman

Tablo incelendiğinde 10. sınıf ders kitabında millî değerlerin yer aldığı ve aktarıldığı metinlerin çoğunlukla anlatma esasına bağlı metinler olduğunu söyleyebiliriz. İlgili kitapta millî değerlerin aktarımında diğer yazın türlerinden faydalanılmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Ders kitabında geçen metinler incelendiğinde, 9. Sınıf ders kitabında yer alan *Forsa* adlı metnin burada da geçtiği görülmüştür. Bu metin, vatan ve bayrak sevgisi değerlerini barındıran önemli bir eserdir. İlgili ders kitabında geçen *Yemen Türküsü*, şu dizeleyle vatani müdafaa için şehit olan askerleri anlatmaktadır.

“Kışlanın önünde redif sesi var,
Bakın çantasında acep nesi var,
Bir çift kundurayla bir de fesi var,
Ah o yemendir gülü çimendir,
Giden gelmiyor acep nedendir?” (s. 109)

Battalname adlı metinde geçen;

“Mektupta deniliyordu ki: ‘Rum Kayserinin oğluyum. Hüseyin Gazi’nin oğlunu tutunuz ve bana veriniz. Ayrıca ‘Muhammed’i gördüm’ diyen o koca ihtiyarı da istiyorum. Yedi yıllık haraçla birlikte halifeniz boğazına kefen dolayıp gelsin ve Kayserin karşısında diz çöksün. Bu teklifime karşı gelerseniz Kâbe kapısına kadar her şeyi yakıp yıkarım...’ bu haberi Cafer işitti, yerinden kalktı. Bülkas’ın burnunu ve iki kulağını kesti ve: ‘Var Şemun’a de ki: Bütün Rum ülkesini Müslümanlığa döndüreceğim, bütün kiliseleri yıkıp yerine mescitler yapacağım. Rum Kayserini boğazından asıp İstanbul’u harap edeceğim...’”(s. 133) ifadelerinde düşmanın hâkimiyeti altında bir yaşamın redd edildiği görülmektedir bu da bize istiklal anlayışının bir örneğini vermektedir.

“Battal atını sürüp safları yararak bayrağın yanına geldi. Bayraktarı iki parça etti ve bayrağı indirdi. Kâfir askerleri korkup kaçmaya başladılar. Müslümanlar yakaladıkları

rını öldürdüler. Üç gün kovdular, kırdılar, sonra geldiler. Hazine ve bayrak darmadağın edildi.” (s. 136) Savaş sırasında gelişen hadiselerin aktarıldığı bu kısımda bayrak devletin bağımsızlığını göstermekte ve bayrağın indirilip parçalanması ise yenilgi ve bağımsızlığın yitirilmesi anlamına gelmektedir.

Tablo VI. 11. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Millî Değerler

Millî Değerler	f
Vatan Sevgisi	6
Millet Sevgisi	4
Devlet Sevgisi	2
Bayrak Sevgisi	-
Dil Sevgisi	1
İstiklal Marşı Sevgisi	-
İstiklal Anlayışı	2
Millî geçmiş anlayışı	2

Tablo incelendiğinde 11. Sınıf ders kitabında en fazla tekrar eden değer vatan sevgisi değeri olduğu görülmüştür. Bunu takip eden değerler ise millet sevgisi, devlet sevgisi istiklal anlayışı ve bayrak sevgisi olmuştur.

Tablo VII. 11. Sınıf Ders Kitabında Millî Değerlerin Yer Aldığı Eserler

Eser	Yazarı	Tür
Hürriyet Kasidesi	Namık Kemal	Şiir
Bu Vatan Kimin?	Orhan Şaik Gökyay	Şiir
Turan	Ziya Gökalp	Şiir
Dilde Türkçülük	Ziya Gökalp	Makale
Haritada Anadolu	İ. Habib Sevük	Deneme
Milliyetçilik	Kemal Göze	Makale

Tablo incelendiğinde 11. sınıf ders kitabında millî değerleri barındıran metinlerin makale ve deneme gibi öğretici metinlerle şiir gibi yazınsal metinlerden oluştuğunu görmekteyiz. Diğer metin türlerinde ise millî değerlere rastlanılmamıştır. Bahse konu olan kitapta millî değerlerin aktarımı en fazla şiir türüyle sağlanmıştır.

On birinci sınıf ders kitabında geçen ilgili metinler incelendiğinde; *Hürriyet Kasidesi*'nin neredeyse her beyti bu çalışmada örnek olarak verilebileceği gibi bu beyitlerin en bilinen ve vatan-millet sevgisini en iyi örnekleyenleri şunlardır:

Millî Değerlerin Aktarımında Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Yeri: Yürürlükte...

“Hakîr olduysa millet şânına noksan gelir sanma
Yere düşmekle cevher sâkıt olmaz kadr ü kıymetten

Vücûdun kim hamîr-i mâyesi hâk-i vatandandır
Ne gam râh-ı vatanı hâk olursa cevr ü mihnetten” (s. 30)
Kasidenin devlet sevgisi gösteren beyti ise aşağıdaki gibidir:

“Görüp ahkâm-ı asrı münharif sdk u selâmetten
Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı hükûmetten” (s. 30)

İlgili ders kitabında Orhan Şaik Gökyay’ın *Bu Vatan Kimin?* adlı şiirine tekrar rastlanmaktadır. 9. sınıf ders kitabında ele aldığımız bu şiirde vatan sevgisi ve millî geçmiş anlayışı yoğun bir şekilde işlenmektedir.

Ziya Gökalp’in *Turan* şiiri de millî değerlerin en güzel şekilde yansıtıldığı örneklerden biridir. Şiirde geçen tarih bilincini ve millî geçmiş anlayışını yansıtan Attila, Oğuz Han gibi isimler aynı zamanda istiklal anlayışı, Türklerin bağımsız yaşama arzusu ve tarihte kurulan büyük Türk devletlerinin birer sembolüdürler. Şiirde millet sevgisi ise şu bentle ifade edilmektedir:

“Nabızlarımda vuran duygular ki tarihin
Birer derin sesidir, ben sahifelerde değil,
Güzide, şanlı, necib ırkımın uzak ve yakın
Bütün zaferlerini kalbimin tanininde,
Nabızlarımda okur, anlar, eylerim tebcil.” (s. 141)

Ziya Gökalp’in *Dilde Türkçülük* adlı makalesi de ilgili kitapta yer almaktadır. Dil meselelerinin konu edildiği makalede, yazılan ve konuşulan dilin millî bir kimlik taşıması gerektiği belirtilmiştir. 11. Sınıf ders kitabında yer alan metin, millî bir değer olarak dil bilinci ve sevgisini de örneklemiştir.

“ (...) Türk dilini aynıla millî dil saymak yeterliydi: İşte Türkçüler, dilimizdeki ikiliği kaldırmak için şu prensibi kabul etmekle yetindiler: İstanbul halkının ve özellikle İstanbul hanımlarının konuştukları dili yazmak. Bu suretle yazılacak olan İstanbul’un konuşma diline ‘yeni lisan’, sonra ‘güzel Türkçe’, daha sonra ‘yeni Türkçe’ adları verildi.” (s. 132)

İsmail Habib Sevük’ün *Haritada Anadolu* metni de 11. Sınıf ders kitabında bulunmaktadır. Metinde, tarih bilincini ve millî geçmiş anlayışını yansıtan ifadeler şu şekilde: “Anadolu toprağı çok ‘kesif’miş. Fakat Anadolu’nun tarihi belki toprağından

daha da kesif. İki kıtanın dağ akınları gibi iki kıtanın tarih saldırıları da orada birbiri üstüne istiflendi. Anadolu topraklarını tabaka tabaka elli asır kalınlığında bir tarih örüyor. Bu tarihin Malazgirt’le başlayan en üstü nasıl bizimse Hititlerle başlayan en altı da bizindir.”(s. 133)

“Bu halkı kim gördü de beğenmedi? İşte on dördüncü asır başlarında Anadolu’yu dolaşan ilk şark seyyahı İbn Batuta ‘halkın çehreleri çok güzel, giyimleri çok temiz, yemekleri çok nefis’ diye uzun uzun onu över. Ve işte 1432’de Müslüman hacısı kıyafetine girerek Toroslar’dan şimale kadar Anadolu’yu gezebilen ilk garp seyyahı Bertrandon, Burgon kralı Filip’in bu asilzade müşaviri,’ Türkler itidal sahibi, ciddi ve temiz yüreklidir. Türkçe öğrenilmesi kolay ve çok tatlı bir dil. On Frenk bir yerde toplanırsa bin Türkten daha çok gürültü eder.’ Diye hem Türk’e hem Türkçeye hayrandır.”(s. 134) ifadeleri ise hem Türk milleti hem de Türk diline duyulan sevginin güzel bir örneğidir.

Kemal Göze’nin *Milliyetçilik* başlığını taşıyan ve 11. Sınıf ders kitabında yer alan makalesinde, Atatürk’ün tarifini yaptığı milliyetçilik kavramı açıklanmakla birlikte, millet sevgisini vurgulayan ifadelerle de rastlanmıştır. Metinde, milliyetçilik ve bunun beraberindeki devlet sevgisinin tarifi Atatürk’ün şu cümleleriyle ifade edilmiştir:

“Türk milliyetçiliği ilerleme ve gelişme yolunda ve milletler arası temas ve münasebetlerde, bütün çağdaş milletlere paralel ve onlarla bir ahenkte yürümekle beraber, Türk milletinin hususi seciyelerini ve başlı başına müstakil hüviyetini korumaktır.” Atatürk, kurduğu “Millî Türk Devleti”nin dayanağı olan Türk milletinin dili de “Türkçedir.” diyerek Türk Devleti ve Türk milletinin bütünlüğünü esas almış ve bu esasın da Anayasa’mızda ebediyen korunmasını istemiştir.” (s. 139)

Tablo VIII. 12. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Millî Değerler

Millî Değerler	f
Vatan Sevgisi	6
Millet Sevgisi	1
Devlet Sevgisi	-
Bayrak Sevgisi	2
Dil Sevgisi	-
İstiklal Marşı Sevgisi	-
İstiklal Anlayışı	2
Millî geçmiş anlayışı	-

Tablo VIII incelendiğinde 12. Sınıf ders kitabında en fazla tekrar eden değer vatan sevgisi değeri olduğu görülmüştür. Vatan sevgisi değerini; bayrak sevgisi, istiklal anlayışı ve millet sevgisi değerleri takip etmiştir. Diğer birçok millî değere ise bu kitapta rastlanılmamıştır.

Tablo IX. 12. Sınıf Ders Kitabında Millî Değerlerin Yer Aldığı Eserler

Eser	Yazarı	Tür
Anadolu Toprağı	Orhan Seyfi Orhon	Şiir
Sanat	Faruk Nafiz Çamlıbel	Şiir
Memleketimi Seviyorum	Nazım Hikmet Ran	Şiir
Orda Bir Köy Var Uzakta	A.Kutsi Tecer	Şiir
Onlar	A.Nihat Asya	Şiir
Bizim Memleket	F. Nafiz Çamlıbel	Şiir

Tablo incelendiğinde 12. Sınıf ders kitabında yer alan millî değerlerin tamamının şiir türü vasıtasıyla verildiği ve aktarıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Kitapta yer alan diğer yazın türlerinin ise millî değerleri barındırmadığını araştırma bulgusuna göre söyleyebiliriz.

12. sınıf ders kitabında yer alan Orhan Seyfi Orhon'un *Anadolu Toprağı* isimli şiiri, Anadolu'yu büyük bir özlemle ele alması yönüyle vatan ve memleket sevgisinin en güzel örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir.

“En bakımsız, en kuytu bir bucağın

Bence 'İrem bağı' gibi güzeldir.

Bir yıkılmış evin harap ocağın

Şu heybetli saraylara bedeldir.” (s. 17)

Şiirde vatan sevgisiyle birlikte bayrağa duyulan sevginin ve özlemin ifadesi ise şu dizelerle verilmiştir.:

“Bir gün olup kucağına ulaşsam,

Gözlerimden döksem sevinç yaşını.

Sancağının gölgesinde dolaşsam,

Öpsem, öpsem toprağını taşını!” (s. 17)

İlgili kitapta geçen, Faruk Nafiz Çamlıbel'e ait ve herkesçe bilinen “Başka sanat bilmeyiz, karşımızda dururken / Yazılmamış bir destan gibi Anadolu'muz.”(s. 17) dizeleri, vatan ve millet sevgisini terennüm etmektedir.

Yine incelenen ders kitabında Nazım Hikmet'in *Memleketimi Seviyorum* şiirinde, vatan ve millet sevgisi aşağıdaki dizelerle ifade edilmiştir:

“Memleketim:

Bedreddin, Sinan, Yunus Emre ve Sakarya,

Kurşun kubbeler ve fabrika bacaları

Benim o kendi kendimden bile gizleyerek

Sarkık bıyıkları altından gülen halkımın eseridir.” (s. 70)

Ahmet Kutsi Tecer’in *Orda Bir Köy Var Uzakta* adlı şiirini de 12 sınıf ders kitabında görmekteyiz. Bu şiirde geçen aşağıdaki söyleyişler de vatan ve memleket sevgisine örnek gösterilebilecek niteliktedir:

“Orda bir köy var uzakta,

O köy bizim köyümüzdür.

Gezmesek de, tozmasak da

O köy bizim köyümüzdür.” (s. 77)

Ders kitabında yer alan Arif Nihat Asya’nın *Onlar* isimli şiirinde, bayrak sevgisi ve bayrağa biçilen değer aşağıdaki dörtlükte ifadesini bulmuştur:

“Kopardılar ayı gökten,

Bir ipek dala astılar...

Yurt dediler, gölgesine

Ayaklarını bastılar.” (s. 78)

Faruk Nafiz Çamlıbel’den ders kitabına alınan *Bizim Memleket* adlı şiirde geçen aşağıdaki dizelerde, vatan uğrunda gösterilen tavrın ele alındığını söyleyebiliriz.

“Başiboş kırlara salar tayını,

Elinden düşürmez okla yayını,

Ellere bırakın aslan payını,

Memleket yolunda kurban olurlar!” (s. 79)

Sonuç ve Öneriler

Ders kitapları eğitim öğretim sürecinin en önemli araçlarıdır. Gerek Öğretim Programı’nın uygulanması gerekse öğretmene yol göstermesi bakımından oldukça önemli materyallerdir. Tüm derslerde olduğu gibi Türk dili ve edebiyatı derslerinde de programın hedefleri doğrultusunda ders kitaplarından yoğun olarak faydalanılır. Türk dili ve edebiyatı öğretimi yalnız edebiyattan veya dilden müteşekkil bir yapıya sahip

olarak görülmemeli; aksine, geçmişin, tarihin, kültürün, değerlerin ve daha birçok hususun aktarıcısı olarak idrak edilmelidir. Bu önemli hususlardan biri olan millî değerlerin öğretimi ve aktarımında ders kitapları vasıtasıyla edebiyattan daha etkin bir şekilde yararlanılmalıdır. 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı'nda liselerde okutulan ders kitapları üzerinde yaptığımız incelemeler neticesinde, bu kitaplarda yer alan metinlerin millî değerlerin aktarımında yeterli düzeyde çeşitlilik sağlayamadığı görülmüştür. Millî değerlerden bazılarına her sınıf düzeyinde gereğinden fazla yer verilirken bazılarına ise hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Millî değerlerin aktarımı hedefine ulaşmak için ders kitaplarında en çok şiir türünden yararlanıldığı dikkati çekmektedir.

Gelecek nesillere millî değerlerin aktarılmasında Türk dili ve edebiyatı derslerinden, dolayısıyla ders kitaplarından daha etkili olarak faydalanılması gerekmektedir. Millî değerlerin öğretimi hedefleri, pedagojik veriler ve Türk Millî Eğitimi'nin temel ilkeleri gözetilerek değer ve metin ilişkisi her sınıf düzeyinde yeniden ele alınmalı, hangi sınıf düzeyinde hangi değerlerin hangi tür metin ve materyallerden yararlanılarak verileceği ayrıntılı bir biçimde tanımlanmalı ve öğretim programında gösterilmelidir. Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarına seçilen metinler, millî değerleri yeterince aktaracak mahiyette olmalıdır. Millî değerler, Türk dili ve edebiyatı öğretim programında sadece vatan sevgisi olarak değil, diğer özellikleriyle de daha geniş bir şekilde yer almalıdır.

Kaynakça

- ATEŞ, Murat ve OKTAY, Metin (2017). **12. Sınıf Türk Edebiyatı**. Ekoyay Eğitim Yayıncılık, Ankara.
- BAŞARAN YILMAZ, Aylin Hidayet (2017). **10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı**, Biryay Yayınevi, Ankara.
- BEİLL, Brigitte (2003). İyi Çocuk, Zor Çocuk Doğru Davranışlar Çocuklara Nasıl Kazandırılır? (Çev. Cuma Yorulmaz), Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2006). "Edebiyat Eğitiminde Edebi Metnin Yeri ve Anlamı", **Millî Eğitim**, Edebiyat Eğitimi ve Öğretimi Özel Sayısı, Kış, Sayı 169.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2011). **Edebiyat Sanatı ve Bilimi** (2. Baskı), Akçağ Yayınları, Ankara.
- KAPLAN, Mehmet (2000). **Kültür ve Dil**, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- KAVCAR, Cahit (1999). **Edebiyat ve Eğitim**, Engin Yayınları, Ankara.
- KESKİN, Yakup (2016). Değerler Hakkında Genel Bilgiler. M. Köylü (Ed.) *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi* içinde (1.baskı, ss. 19-101). Nobel Yayınları, Ankara.
- MEB (2018). Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9,10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı.

- PALAZOĞLU, Ahmet Bekir (1996). **Atatürk İlkeleri**, Türk Hava Kurumu Yayınları, Ankara.
- ROKEACH, Milton (1973). **The Nature of Human Values**. Free Press, New York.
- ULUSOY, Kadir ve DİLMAÇ Bülent (2015). **Değerler Eğitimi** (3. Baskı). Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya (1965). **Bilgi ve Değer**. Kürsü Yayınları, Ankara.
- YILDIRIM, Cafer (2017). **11. Sınıf Türk Edebiyatı**, Lider Yayıncılık, Ankara.
- YÜCEL, İfakat, TÜRKYILMAZ, Mahmut ve SAĞIR, Selim (2017). **9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı**, Başak Matbaacılık, Ankara.
- YILDIRIM Ali ve ŞİMŞEK Hasan (2016). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.